थारूभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता

निर्मला महतो

परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८०६९/०७५

त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-५६८-२७३-२०११

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह, चौथो सत्र, नेपा.शि ५४४ पाठ्यांशको

प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७६

थारूभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता

८५/०७६

निर्मला महतो

प्रतिबद्धता पत्र

थारूभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता शीर्षकमा शोधपत्र तयार पार्दा प्रयोग उपयोगमा ल्याएका शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू नितान्त मौलिक हुन् । प्रस्तुत शोधपत्रमा आवश्यकताअनुसार स्रोत खुलाएर वाक्यांश तथा वाक्यहरू साभार गरिएको छ । यस शोधपत्रका अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । अतः यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

शोधार्थी

निर्मला महतो

मिति : २०७६/०३/१५

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रकी छात्रा निर्मला महतोले *थारूभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता* शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रहेर तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उपप्रा.डा. केशव भुसाल

शोधनिर्देशक

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७६/०४/०५

July 21, 2019

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूर्तिका लागि छात्रा निर्मला महतोद्वारा *थारूभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता* शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख) ....

२. प्रा.डा. शर्वराज आचार्य (शोधविशेषज्ञ) ....

३. उपप्रा.डा. केशव भुसाल (शोधनिर्देशक) ....

मिति : २०७६/०४/१९

August 4, 2019

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधकार्य *थारू भाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता* शीर्षकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र (नेपा.शि ५४४) को आंशिक पाठ्यभार परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको छ । शोधकार्य गर्न एक्लो प्रयास र लगावले सफल हुन असम्भव हुँदो रहेछ । प्रस्तुत शोधपत्रको अध्ययन गर्ने क्रममा आएका विभिन्न अप्ठ्यारा, समस्या र चुनौतीहरूलाई समाधान गरी अध्ययनलाई सफल रूपमा प्रस्तुत गर्न सहयोग गर्नुहुने सबै प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिने शोधपत्रको शीर्षक छनोट देखि हालसम्म कुशल निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सुझाव दिनुहुने श्रद्धेय गुरु उप प्रा.डा. केशव भुसालप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अमूल्य सल्लाह सुझाव दिँदै उत्प्रेरित गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई लगायत नेपाली भाषा शिक्षा विभागमा प्राध्यापनरत सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति तथा सामग्री सङ्कलन कार्यलाई सहजता प्रदान गर्नुहुने विद्यालयका शिक्षक वर्गहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र लेखनको लागि सदैव प्रेरणा प्रदान गर्नु हुने पूजनीय माता पवन कुमारी महतो, पिता रूपनारायण महतोप्रति ऋणी छु । अध्ययनलाई सार्थक बनाउन र अध्ययनतर्फ क्रियाशील हुन अझ बढी उत्प्रेरित गर्नुहुने दाजु तुलसी प्रसाद महतो, बहिनी गिता महतो र मञ्जु महतो तथा सम्पूर्ण आफन्तजन प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । अन्त्यमा शोधपत्रको परिभार्जनमा सहयोग पुऱ्याउने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरका दाजु श्री जितेन महर्जनप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

निर्मला महतो
शोधार्थी

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र (नेपा.शि ५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत थारूभाषी विद्यार्थीरुको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता शीर्षकको शोधपत्र तयार गरिएको छ । यस शोधकार्यका उद्देश्यहरूमा नवलपुर जिल्लाका कक्षा नौमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमताको अध्ययन गर्नु, लैङ्गिकता र विद्यालय प्रकृतिका आधारमा उक्त कक्षाका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको तुलना गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू राखिएको छ ।

यस अध्ययनमा सामग्री सङ्कलन र विश्लेषणका लागि विभिन्न विधि तथा प्रक्रियालाई अपनाइएको छ । क्षेत्रीय अध्ययन विधिको आधारमा प्राथमिक तथा द्वितीयक सामग्रीको प्रयोग गरिएको छ । प्राथमिक सामग्रीमा सम्बन्धित शब्द तथा विद्यार्थीहरू रहेका छन् । द्वितीय सामग्रीमा त्रुटिसँग सम्बन्धित सैद्धान्तिक पुस्तक, शोधपत्र, अध्ययन प्रतिवेदन, शोधनिर्देशिका तथा विषय विशेषज्ञताका राय सुझावलाई लिइएको छ । प्रस्तुत अध्ययनलाई प्रभावकारी र तथ्यपूर्ण बनाउनका लागि सामग्री सङ्कलनका क्रममा नवलपुर जिल्लाको कावासोती न.पा. भित्रका पाँचवटा सामुदायिक र पाँच वटा संस्थागत विद्यालय गरी १० विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरू प्रतिनिधि नमुनाका रूपमा लिएको छ । अध्ययनको क्रममा प्रस्तुत गरिएको शब्द सूचीलाई पूर्व परीक्षण गरी आवश्यक रूपमा मानकीकरण गरिएको छ । ति नै मानकीकृत शब्दहरू सम्बन्धित विद्यालयमा गएर सम्बन्धित विद्यार्थीहरूलाई उच्चारण गर्न लगाई टेप रेकर्ड (मोबाइलबाट) गरिएको छ । विद्यार्थीहरूले गरेका उच्चारणबाट के कति त्रुटि भए भन्ने कुरालाई समग्रताका आधारमा, लैङ्गिकताका

आधारमा र विद्यालय प्रकृतिका आधारमा व्याख्या विश्लेषण तथा तुलना गरिएको छ। प्राप्त तथ्याङ्कलाई तालिकी करणद्वारा प्रतिशतमा देखाइएको छ।

यस अध्ययनमा सङ्कलित तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी स्नातक उच्चारणमा त्रुटि गरेको पाइन्छ। जसमा ४९ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अशुद्ध उच्चारण गरेका छन् । विविध शीर्षकका उच्चारण गर्न लगाइएको शब्दहरूमध्ये सबैभन्दा बढी 'आदिमा आउने आधा 'स' प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारणमा त्रुटि गरेको पाइन्छ। लैङ्गकताका आधारमा तुलनात्मक रूपमा हेर्दा छात्रको भन्दा छात्राहरूको शुद्ध उच्चारण अवस्था राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी विद्यालय प्रकृतिका आधारमा तुलनात्मक रूपमा हेर्दा सामुदायिक विद्यालयको शुद्ध उच्चारण अवस्था राम्रो रहेको पाइन्छ । प्रस्तुत शोधकार्य थारू मातृभाषा भएका विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिसँग सम्बन्धित भएकाले यसको अध्ययनबाट थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली उच्चारण गर्दा गर्ने त्रुटि क्षेत्र तथा समस्याहरू पत्ता लगाउनु र निराकरण गर्नका लागि सहयोग पुग्दछ। शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई पनि सिक्न सिकाउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

संक्षिप्त शब्द सूची

संक्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
उपप्रा.डा.	उपप्राध्यापक डाक्टर
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
न.पा.	नगरपालिका
नं.	नम्बर
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
पृ.	पृष्ठ
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा. लि.	प्राइभेट लिमिडेड
सं.	सङ्ख्या
सम्पा.	सम्पादक

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोध परिचय

पृष्ठभूमि १

समस्या कथन ३

अध्ययनको उद्देश्य ४

अध्ययनको औचित्य ४

अध्ययनको परिसीमा ५

अध्ययनको रूपरेखा ६

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ७

सैद्धान्तिक अवधारणा १४

परिचय १४

त्रुटिविश्लेषणको महत्त्व १८

त्रुटिका स्रोतहरू १९

भाषिक त्रुटिका क्षेत्रहरू २०

त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया ३०

त्रुटि विश्लेषण चरणगत प्रक्रिया ३१

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र अध्ययन प्रक्रिया

परिचय ३३

जनसङ्ख्याको पहिचान ३३

नमुना छनोट ३३

तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू ३४

प्राथमिक स्रोत ३४

द्वितीयक स्रोत ३४

सामग्री निर्माण ३५

पूर्व परीक्षण ३५

तथ्याङ्क सङ्कलन ३५

तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण ३६

अध्याय चार

समग्रताका आधारमा विद्यार्थीहरुको शब्द उच्चारण क्षमता

समग्र विद्यार्थीहरूको शब्द उच्चारण क्षमता ३८

समग्रताका आधारमा अ र आ प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ३९

समग्रताका आधारमा ‘ट र त’ वर्गका शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ४०

समग्रताको आधारमा आदिमा आउने आधा ‘स’ वर्णको उच्चारण क्षमता ४१

समग्रताका आधारमा छ/छे र क्ष प्रयुक्त शब्दहरू ४२

समग्रताका आधारमा ‘रकार’ र रेफ प्रयुक्त शब्दहरुको उच्चारण ४३

समग्रताका आधारमा हलन्त र अजन्त प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ४४

समग्रताका आधारमा ‘ब’ र ‘व’ प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ४५

समग्रताका आधारमा प्राणत्वसम्बन्धी शब्दहरुको उच्चारण क्षमता ४६

सगम्रताका आधारमा ऋ र रि/री निहित शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ४७

समग्रताका आधारमा श, ष, स प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ४८

अध्याय पाँच

लैङ्गिकताका आधारमा उच्चारण क्षमता

छात्रा र छात्र विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता ५०

लैङ्गिताका आधारमा शब्दहरू उच्चारण क्षमता ५०

लैङ्गिकताका आधारमा ‘अ’ र ‘आ’ प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५१

लैङ्गिकताका आधारमा ट र त वर्गाका शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५२

लैङ्गिकताका आधारमा आदिमा आउने आधा ‘स’ वर्णको प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५३

लैङ्गिकताका आधारमा छ/छे र क्ष प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५४

लैङ्गिकताका आधारमा रकार र रेफ प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५५

लैङ्गिकताका आधारमा हलन्त र अजन्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५६

लैङ्गिकताका आधारमा ‘ब’ र ‘व’ प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५७

लैङ्गिकताका आधारमा प्राणत्वसम्बन्धी शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५८

लैङ्गिकताका आधारमा ऋ र रि/री प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ५९

लैङ्गिकताका आधारमा श, ष, सा प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६०

अध्याय छ

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा उच्चारण क्षमता

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता ६२

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६२

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा ‘अ’ र ‘आ’ प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६२

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा ट र त वर्गाका शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६४

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा आदिमा आउने आधा 'स' वर्णको उच्चारण क्षमता ६५
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा 'छ', 'छे' , 'क्ष' प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६६
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा रकार र रेफ प्रयोग भएका शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६७
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा हलन्त र अजन्त प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६८
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा 'ब' र 'व' प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ६९
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा प्राणत्वसम्बन्धी शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ७०
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा ऋ र रि/री प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ७१
विद्यालय प्रकृतिका आधारमा श, ष, सा प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण क्षमता ७२

अध्याय सात

निष्कर्ष र उपादेयता

सारांश ७४
निष्कर्ष ७५
सुझाव ७८
उपादेयता ८०
भावी शोधका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ८१
सन्दर्भ सामग्री सूची ८२
परिशिष्ट
व्यक्तिवृत्त